

**SPREČAVANJE I SUZBIJANJE SAVREMENIH
OBLIKA KRIMINALITETA
II**

zbornik radova

Kriminalističko-policajska akademija
Beograd, 2007

Izdavač
KRIMINALISTIČKO-POLICIJSKA AKADEMIJA
Zemun, Cara Dušana 196

Za izdavača
Prof. dr SLOBODAN PETROVIĆ, dekan

Urednici
Prof. dr SLOBODAN PETROVIĆ
Prof. dr MILAN MILOŠEVIĆ
Prof. dr ĐORĐE ĐORĐEVIĆ

Lektura i korektura
MILENA JOVANOVIĆ
JELENA PANDŽA

Kompjuterska priprema sloga
MILAN PEROVANOVIĆ

Tiraž
300 primeraka

Štampa
INPRESS, Beograd

© Kriminalističko-policijska akademija, Beograd
2007

ISBN 978-86-7020-128-6

SADRŽAJ

Vid Jakulin REACTION OF THE EUROPEAN UNION TO PARTICULAR FORMS OF CONTEMPORARY CRIME.....	1
Miodrag N. Simović POŠTOVANJE MEĐUNARODNIH STANDARDA KOJI SE TIČU PRETPSTAVKE NEVINOSTI U PRAKSI SUDOVA U BOSNI I HERCEGOVINI	13
Ivanka Marković TRGOVINA LJUDIMA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE	29
Tanja Miloševska ORGANIZED CRIME AND BUSINESS: SYMBIOSIS OR STRUGGLE?	45
Miroslav Živković NEDOSTACI PRAVNE DRŽAVE I SUZBIJANJE KRIMINALITETA	59
Ostoja Krstić ISTRAŽIVANJE PROBLEMA U PREVENTIVNOJ KRIMINALISTIČKOJ DELATNOSTI.....	73
Slaviša Vuković LEGITIMITET POLICIJE U SUPROTSTAVLJANJU SAVREMENIM OBLICIMA KRIMINALITETA	93
Dane Subošić Vesna Nikolić RISK ASSESSMENT AS A COMPONENT OF THE CRIME PREVENTION.....	107

Nebojša Teofilović Tatjana Teofilović SUZBIJANJE ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA	123
Darko Marinković ORGANIZOVANI KRIMINALITET KAO PREDMET REGULATIVE KRIVIČNOG ZAKONODAVSTVA	137
Srđan Milašinović MODERNI RASIZAM KAO SAVREMENA PRETNJA BEZBEDNOSTI.....	161
Dragana Kolarić SPREČAVANJE I SUZBIJANJE KRIVIČNOG DELA UBISTVA.....	183
Zoran Đurđević KRIMINALISTIČKA ANALIZA KRIVIČNIH DELA UBISTAVA U REPUBLICI SRBIJI (2001–2005).....	205
Saša Mijalković O STRATEGIJI BORBE PROTIV TRGOVINE LJUDIMA U REPUBLICI SRBIJI	221
Milan Milošević Goran D. Matić NORMIRANJE SPECIJALNIH ISTRAŽNIH METODA U DEMOKRATSKOM DRUŠTVU – EFEKTI I POSLEDICE	243
Đorđe Đorđević KRIVIČNOPRAVNI ZNAČAJ PORAVNANJA UČINIoca I OŠTEĆENOG	263

SPREČAVANJE I SUZBIJANJE KRIVIČNOG DELA UBISTVA

Dr Dragana Kolarić
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

Sažetak: Autor u radu razmatra sredstva koja stoje na raspolaganju savremenom društvu u sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta sa aspekta krivičnog dela ubistva kao jednog od najtežih krivičnih dela. Posebna pažnja posvećena je osnovnim principima politike suzbijanja kriminaliteta i njihovom odnosu prema pomenutom deliktu. Naglasak je stavljen na značaj koji prevencija može imati u suzbijanju krivičnog dela ubistva, kao i njenu interakciju sa represijom. Značajno mesto u radu zauzima i pregled istorijskog razvoja kažnjavanja za krivično delo ubistva, kao i pregled kažnjavanja u uporednom pravu. Na kraju izlaganja autor ukazuje kako se na području Srbije kreće politika kažnjavanja za ovo teško krivično delo. Pri tome, pažnja je usmerena i na zakonodavnu kaznenu politiku i na sudsku kaznenu politiku.

Ključne reči: *krivično delo ubistva, prevencija, represija, kaznena politika, krivične sankcije, kažnjavanje.*

UVOD

Ubistvo je, kao najteže krivično delo, uvek bilo u centru pažnje i sudske prakse i teoretičara krivičnog prava. Najčešća pitanja koja se postavljaju tiču se njegovog suzbijanja, a posebno odnosa između preventivnih i represivnih sredstava, jer savremenom društvu, pored represivnih sredstava koja se primenjuju prema učiniocu po završenom krivičnom delu, stoje na raspolaganju i preventivna sredstva.

Politika suzbijanja kriminaliteta, kao posebna samostalna grana u okviru krivičnih nauka, operiše i dejstvuje i sa jednim i sa drugim sredstvima. To je disciplina koja se bavi suzbijanjem kriminaliteta. Ona je praktična i naučna disciplina. Kao

praktična delatnost ona ima za krajnji cilj što efikasniju zaštitu određenih vrednosti i dobara u jednom društvu od društvene opasnih ponašanja.¹ Kao naučna disciplina ona, pošto su određeni ciljevi društva na planu suzbijanja kriminaliteta, na naučnim osnovama izgrađuje efikasna sredstva i metode, odnosno racionalan, usklađen i efikasan koncept u sprečavanju i suzbijanju ove društvene pojave.² Najkraće rečeno, ona proučava i nastoji da usavrši sredstva za borbu protiv kriminaliteta. Ta sredstva se dele na preventivna i represivna sredstva. Ranija politika suzbijanja kriminaliteta oslanjala se, uglavnom, na represivne mere prema učiniocu krivičnog dela i, među njima, kazna je dugo godina bila jedina mera reagovanja na kriminalitet. Ovakav način razmišljanja se, uglavnom, zasnivao na užem shvatanju politike suzbijanja kriminaliteta. Prema tom stavu, kriminalna politika je vezana za krivičnopravnu dogmatiku, za nauku krivičnog prava u užem smislu. Ona ne treba da se kreće van pravne sfere i u tim okvirima od nje se očekuje, sa jedne strane, doprinos u unapređivanju krivičnog zakonodavstva i krivičnog pravosuđa, a sa druge, iznalaženje, uskladiavanje i usavršavanje najsvrsishodnijeg sistema represivnih i preventivnih mera, uz ograničenje da su u pitanju mere krivičnopravnog karaktera. Uži pojam kriminalne politike pripada starijoj teoriji i svoje ishodište ima u učenju klasične škole.³ Danas, međutim, postoji čitava lepeza različitih instrumenata koji predstavljaju značajne mere reagovanja na kriminalitet. Savremeno shvatanje politike suzbijanja kriminaliteta ističe da je krivično pravo samo jedno od sredstava u sprečavanju i suzbijanju kriminaliteta. Osnovno obeležje šireg pojma kriminalne politike jeste shvatanje politike prevencije ne samo kao preventivno delovanje na učinioca krivičnog dela krivičnopravnim merama koje su mere *post delictum*, već i kao sistem ukupnih mera koje društvo preduzima u različitim oblastima, a koje su upravljene na sprečavanje da do kriminalnog ponašanja dođe, mere *ante delictum*.⁴

U ovom delu rada osvrnućemo se, najpre, na osnovne principe politike suzbijanja kriminaliteta i njihov odnos prema krivičnom delu ubistva. Posebno ćemo razmotriti značaj koji prevencija može imati u suzbijanju krivičnog dela ubistva, kao i njenu interakciju sa represijom. Potom ćemo odrediti kaznenu politiku koja predstavlja deo kriminalne politike, ukazati na istorijski razvoj kažnjavanja za krivično delo ubistva, na kažnjavanje u uporednom pravu, i, na kraju, utvrditi kako se na području Srbije kreće politika kažnjavanja za ovo teško krivično delo.

1. OSNOVNI PRINCIPI POLITIKE SUZBIJANJA KRIMINALITETA I NJIHOV ODNOS PREMA KRIVIČNOM DELU UBISTVA

Politiku kažnjavanja za krivično delo ubistva najcelishodnije je analizirati na bazi statističkih podataka koje posedujemo. U vezi sa već poznatim slabostima statistike i sumnjama koje one izazvaju u pogledu preciznosti određivanja odnosa

¹ Stojanović Z, Politika suzbijanja kriminaliteta, Novi Sad, 1991. godina, strana 14.

² Radulović Lj, Kriminalna politika, Beograd, 1999. godina, strana 13.

³ Više o ovom pitanju: Radulović Lj, Kriminalna politika, op. cit, strane 17-18.

⁴ Ibidem, strana 18.

otkrivenih ubistava prema stvarno izvršenim, ističemo da njihovi učinioci postupaju mnogo prikriivenije, opreznije od ostalih i da ih je stoga mnogo teže otkriti. Na ovom mestu skrećemo pažnju i na činjenicu da osnovni skup, onakav kakvim ga prikazuje statistika, ne sadrži i sva krivična dela ubistva zbog njihove tamne brojke. Razlozi zbog kojih nam krivična dela i njihovi izvršioi ostaju nepoznati mnogobrojni su i raznovrsni. U svakom slučaju, ističemo da je otkrivanje najopasnijih ubica znatno teže nego u slučajevima nekih drugih lakših krivičnih dela.

Pre nego što pređemo na analizu osuda za krivična dela ubistva u Srbiji i putem tabela izrazimo vrste sankcija koje su izricali sudovi u našoj zemlji za ista dela, reći ćemo nešto o osnovnim principima kaznene politike, a posebno o odnosu prevencije i represije, kao osnovnim sredstvima kojima se služi ova disciplina.

Osnovni principi politike suzbijanja kriminaliteta su: princip pravne države, princip ograničenja korišćenja represivnih sredstava, princip legitimnosti, racionalnosti i humanosti.⁵

Osnovnu sadržinu pravne države čini puno ostvarivanje načela zakonitosti u smislu da zakon, odnosno pravo obavezuje ne samo pojedince nego i državu, a sa tim u vezi i načelo pravne sigurnosti kao i ograničenje državne prinude zakonom.⁶ U pogledu načela zakonitosti, od posebnog značaja za ostvarivanje pravne države je zahtev za određenošću krivičnih pravni normi (*lex certa postulat*) što predstavlja ostvarivanje pravnodržavnosti u formalnom smislu. Ostvarivanje načela pravne države u materijalnom smislu znači svodenje krivičnopravne intervencije na nužni minimum u cilju zaštite najvažnijih dobara koja se na drugi način ne mogu zaštititi.⁷ U stvari, tu se dobrim delom radi o onome što bi se moglo nazvati materijalnim kriterijumima za određivanje granica krivičnog prava.⁸ Nesporno je da zločin ubistva predstavlja jedan od najvećih i najtežih, jer se njime ugrožava nenadoknadivo dobro, pa, u pogledu prvog zahteva koji pravna državna postavlja krivičnopravnoj represiji, koji se odnosi na puno ostvarivanje načela zakonitosti, jasno je da su krivična dela ubistva određena zakonom i da su za njega propisane i krivične sankcije, koje, zavisno od krivice učinioca i drugih okolnosti, pokazuju veliko diferenciranje (počevši od kazne zatvora u maksimalnom trajanju, pa sve do minimalne kazne zatvora od šest meseci koja je zaprećena za neke oblike privilegovanih ubistava, a negde se kazna ublažava i ispod posebnog zakonskog minimuma). U vezi sa drugim segmentom principa pravne države (pravnodržavnost u materijalnom smislu) član 3. Krivičnog zakonika Srbije određuje osnov i granice krivičnopravne zaštite ističući da "zaštita čoveka i drugih osnovnih društvenih vrednosti predstavlja osnov i granice za određivanje krivičnih dela, propisivanje krivičnih sankcija i njihovu primenu, u meri u kojoj je to nužno za suzbijanje tih dela." Kako se u slučaju zaštite života radi o najznačajnijoj društvenoj vrednosti bez koje bilo koje

⁵ Vidi više: Stojanović Z, Politika suzbijanja kriminaliteta, Novi Sad, 1991, strane 23-40. i Radulović Lj, Kriminalna politika, Beograd, 1999, strane 30-44.

⁶ Stojanović Z, Politika suzbijanja kriminaliteta, Novi Sad, 1991. godina, strana 27.

⁷ Ibidem, strana 28.

⁸ Ibidem, strana 31.

drugo pravo ne bi imalo nikakvog smisla, jasno je da krivičnopravna intervencija ovde mora biti šira i oštrija. Kod zaštite života ne dolaze do izražaja neki poznati kriminalnopolitički principi, a to su princip da je krivično pravo *ultima ratio*, odnosno da je ono subsidijarnog karaktera, tj. da ga ne treba koristiti sve dok postoje druga sredstva i načini da se određeno dobro zaštiti. Baš naprotiv, kod zaštite prava na život dolazi do izražaja tvrdnja da je takva zaštita samostalna, celovita i primarna. Istorijski posmatrano, ranije je naše krivično pravo bilo daleko od ideala po kome zaštita osnovnih prava čoveka (gde je pravo na život na prvom mestu) predstavlja centar svega. Nekada je na prvom mestu bila zaštita države i drugih opštih dobara (koja su ponekad sumnjiva upravo u pogledu toga da li su opšta, ili se iza njih krije neki poseban interes)⁹ i to na štetu interesa pojedinca. Danas, Krivični zakonik Srbije predstavlja značajan napredak, na planu pravnodržavnosti u materijalnom smislu, u odnosu na staro stanje.

Iz principa pravne države, u materijalnom smislu, proizilazi zahtev za ograničenjem korišćenja represivnih sredstava, koji, pre svega, znači svođenje krivičnog prava na minimum, kao i korišćenje manje represivnih krivičnih sankcija u okviru krivičnog prava.¹⁰ Krivično delo ubistva nesumnjivo predstavlja veoma opasno delo, prvo, zbog čestog vršenja i drugo, jer se njime napada na najvažnija dobra društva u celini ali i svakog pojedinca, tj. na život čoveka. Zbog toga zakonodavac, u suzbijanju ovog krvnog delikta, kao osnovnu krivičnu sankciju propisuje kaznu lišenja slobode. Naime, za obično ubistvo je zaprećena kazna zatvora od 5 do 15 godina, za teško ubistvo zatvor od najmanje 10 godina ili zatvor od 30 do 40 godina, ubistvo na mah je zaprećeno kaznom od 1 do 8 godina a preostala tri privilegovana ubistva zatvorom od 6 meseci do 5 godina. Međutim, kao što ćemo videti kasnije, struktura izrečenih kazni je veoma raznovrsna. Blaže kazne se, naročito, izriču učiniocima privilegovanih ubistava. Takođe, u određenoj meri je zastupljena i uslovna osuda. Na taj način se izlazi u susret ideji o korišćenju manje represivnih krivičnih sankcija u okviru krivičnog prava.

Princip legitimnosti znači opravdanost i prihvatljivost određenih ustanova i normi. Da li je kazna lišenja slobode koja je propisana zakonom za suzbijanje krivičnog dela ubistva, neophodna mera u sprečavanju ovog oblika kriminaliteta? Jako je teško prilikom inkriminisanja određenih ponašanja i predviđanja mera za njihovo suzbijanje, uklopiti zahtev da se ne sme koristiti neko teže sredstvo, ukoliko se nekim lakšim sredstvom može postići isti cilj, zahtev da se putem izrečene krivične sankcije utiče na učinioca krivičnog dela da ubuduće ne vrši krivična dela, kao i da stav javnog mnjenja, tj. građana u pogledu propisanih krivičnih sankcija bude pozitivan. Imajući u vidu da ubistva predstavljaju teška dela protiv života ljudi jasno nam je zašto je zakonodavac propisao kaznu lišenja slobode za sve oblike ovog delikta. Sa druge strane sudija može, u skladu sa načelom zakonitosti i slobodnog sudijskog uverenja, odmeriti kaznu učiniocu dela uzimajući u obzir sve

⁹ Ibidem, strana 32.

¹⁰ Ibidem, strana 33.

okolnosti dela, lična svojstva učinioca, njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela, oblik krivice, jačinu ugrožavanja i povrede i sl. i utvrditi manju ili veću meru propisane kazne ako su ispunjeni zakonom određeni uslovi. Ovde postoji veliki znak pitanja da li se nekom drugom sankcijom umesto kazne može ostvariti opšta svrha krivičnih sankcija, tj. suzbijanje krivičnog dela ubistva kojim se povređuje, tj. uništava život čoveka kao prva među vrednostima koje štiti krivično zakonodavstvo. Mi smatramo da ne može.

Princip racionalnosti, pre svega, znači da se radi o delatnosti koja ima racionalan cilj, ali, isto tako, i to da se u ostvarivanju tog cilja moraju birati racionalna sredstva. Najpre da utvrdimo koji se cilj želi postići inkriminisanjem ubistva. Predviđanjem ovog dela u Krivičnom zakoniku zakonodavac štiti život svih ljudi bez razlike. Racionalnost cilja, dakle, neoborivo postoji. Sredstvo koje se koristi u suzbijanju ovog delikta, ali i drugih, mora da ispuni dva zahteva: da bude efikasno i da negativne posledice budu izostavljene. O efikasnosti kazne i drugih krivičnih sankcija u sprečavanju krivičnog dela ubistva reći ćemo nešto više u drugoj polovini ovog rada. Kada je u pitanju drugi zahtev, da negativne posledice budu izostavljene, jasno je da kazna lišenja slobode nije idealna, ali je neophodna mera reagovanja na ovo krivično delo sa izuzetno izraženim elementom nasilja. Negativne posledice se sastoje u ograničavanju slobode za određeni period vremena, a to se opet odražava na ličnost osuđenog. Međutim, danas kada je kriminalitet raširio svoje grane ne može se govoriti o tome da li su kazne, uopšteno govoreći, dobre ili loše mere, već da li su one neophodne u određenom društvu. To važi i za kaznu lišenja slobode propisanu za krivično delo ubistva. Kao što ćemo kasnije videti, s obzirom na učinjen broj krivičnih dela ubistva u posmatranom periodu, jasno je da je u pitanju delo koje se često vršilo i koje u pojedinim godinama pokazuje zabrinjavajuće podatke.

Jedan od osnovnih principa kaznene politike je i princip humanosti. Sadržinski on označava humanizaciju sistema krivičnih sankcija i njihovog izvršenja. Što se tiče našeg sistema krivičnih sankcija, može se reći da je on na nivou dostignute humanizacije, ili bar bitno ne zaostaje za drugim evropskim zemljama.¹¹ U našem sistemu krivičnih sankcija nema ni smrtne kazne ni doživotnog zatvora koji je, kao što ćemo videti, veoma zastupljen u drugim zemljama kad je u pitanju ubistvo, tj. njegovi teški oblici.

Pored mera represije, tj. krivičnog prava, koje predstavlja nužnost u savremenom društvu, određeni značaj imaju i vankrivičnopravna sredstva u oblasti politike suzbijanja kriminaliteta. Ovom prilikom nabrojaćemo samo neka od njih: moral, javno mnjenje, sredstva javnog informisanja, porodica, škola, socijalno-medicinske mere, itd.¹² Većina navedenih mera su preventivnog karaktera i usmerene su na otklanjanje uzroka koji dovode do kriminaliteta. Značaj preventivnih mera u suzbijanju kriminaliteta, pa i krivičnog dela ubistva, je veliki. One su us-

¹¹ Ibidem, strana 40.

¹² Više o ovim merama: Zoran Stojanović, op. cit, strane 91-99.

merene na stvaranje takvih društvenih uslova kojima se otklanjaju situacije koje mogu da utiču na lica da vrše krivična dela. Merama prevencije treba da se spreči da do kriminaliteta uopšte dođe. Odnos između represije i prevencije je, zapravo, odnos koji postoji između krivičnog prava kao nužnog oblika reagovanja na kriminalitet i socijalne kontrole kao alternativnog načina reagovanja. Mehanizam represije, po pravilu, stupa na scenu nakon izvršenog krivičnog dela. Njegov cilj je da se, posle zakonom utvrđenog i sprovedenog postupka, izrekne od strane suda odgovarajuća krivična sankcija. Za razliku od mehanizma represije, prevencija deluje i pre izvršenog krivičnog dela, putem uticaja na širu javnost, i posle, putem uticaja na samog izvršioca.

Nauka danas jasno stoji na stanovištu da se teški oblici kriminaliteta mogu suzbiti samo zajedničkim dejstvom preventivnih i represivnih mera. Efikasna borba protiv kriminaliteta zahteva jednu svestranu, organizovanu i plansku društvenu aktivnost u cilju, u prvom redu, utvrđivanja uzroka vršenja krivičnih dela, te delovanja u pravcu otklanjanja tih uzroka čime bi se presekli koreni kriminalnog ponašanja. Jasno je, prema tome, da je borba koja je usmerena samo na posledice kriminaliteta unapred osuđena na propast, i da je neophodno utvrditi njegove uzroke i snage orjentisati, pored primene represivnih sredstava, i na preventivno delovanje.

Osnovni elementi prevencije ubistva su: zakonodavna regulativa, edukacija i motivacija, koje, dejstvujući sinhronizovano i dugotrajno, obezbeđuju rast i razvoj zdrave ličnosti, odgovorne, disciplinovane, spremne da odloži zadovoljstvo (alkohol, droga), sa pozitivnim sistemom vrednosti i zdravim stilom života.¹³ Prevencija nasilja počinje u porodici kao osnovnoj ćeliji društva, ali se nastavlja u školi, u medijima, u zdravstvu i, uopšte, u svakodnevnom životu u kome se dolazi u kontakt sa drugim ljudima. Jer, agresija se razvija u društvu u kome je prihvataju pojedinci, najčešće mladi. Uneta u mlad organizam, ona razara pozitivne emocije i misli i kao ćelije raka "razara i zdravo tkivo" mlade ličnosti, što se mora suzbijati i sprečavati odgovarajućim sveobuhvatnim merama.¹⁴

Iako zvuči kao izbleдела fraza, prevencija bi, i generalna i specijalna, kod ovog krivičnog dela morala da ima veliki značaj, ali je skoro teško i zamisliti neko ubistvo koje nije bilo motivisano nekim spoljnim ili unutrašnjim faktorom. U praksi su poznati slučajevi da ne bi došlo do ubistva da se blagovremeno reagovalo na neku konfliktnu situaciju (svađa oko imovine, poremećeni bračni odnosi, ljubomora, alkoholisanost i sl.), da su neke pretnje bile ozbiljno shvaćene od državnih organa i da su u tom smislu preduzimane odgovarajuće preventivne mere.¹⁵

Činjenica je da se društvo do sada branilo od nasilja, pre svega, krivičnim zakonodavstvom, tj. oslanjajući se na zakonodavnu i izvršnu vlast, policiju i sudstvo.

¹³ Nikolić D, Dimitrijević D, Nasilna smrt u Jugoslaviji 1950-2000, Beograd, 2002. godina, strana 189-190.

¹⁴ Ibidem, strana 190.

¹⁵ Lazarević Lj, Ubistva u jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu - de lege lata i de lege ferenda, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Budva, 2000. godina, strana 7.

Slažemo se sa tvrdnjama da je neophodno da svako društvo usvoji politiku, strategiju, tj. napravi jedan sveobuhvatan program prevencije nasilja svake vrste koji bi svoje dejstvo trebalo da proizvodi još od najranijeg detinjstva.¹⁶ Ali, isto tako, činjenica je da krivično pravo sa svojim sistemom krivičnih sankcija, iako predstavlja glavno represivno sredstvo u suzbijanju kriminaliteta, ima i značajnu preventivnu dimenziju. Svrha kazne je, u okviru opšte svrhe krivičnih sankcija, sprečavanje učinioca da čini krivična dela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična dela, uticanje na druge da ne čine krivična dela i izražavanje društvene osude za krivično delo, jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona.

Na ovom mestu još samo želimo da istaknemo da visok procenat otkrivenih učinilaca krivičnog dela ubistva predstavlja jedan od glavnih faktora preventivnog delovanja. Neka istraživanja u kriminalnoj politici pokazuju da umišljajni učinioci krivičnih dela u visokom procentu (čak i preko 80%) ne bi pristupili vršenju krivičnih dela, da su izvesno znali da će biti otkriveni kao učinioci istih, ili jednostavnije rečeno, rezultati tih istraživanja pokazuju da se krivična dela vrše sa uverenjem da izvršioci istih neće biti otkriveni.¹⁷ Centralna uloga u tom pogledu pripada policiji. Od njenog efikasnog i blagovremenog reagovanja u smislu otkrivanja dela i hvatanja učinilaca, zavise sve ostale delatnosti državnih organa. U tom smislu treba raditi na kadrovskom i tehničkom opremanju organa unutrašnjih poslova.

2. KAŽNJAVANJE ZA KRIVIČNO DELO UBISTVA – ISTORIJSKI I UPOREDNI PREGLED

Kaznena politika predstavlja sastavni deo politike suzbijanja kriminaliteta. Ako pod pojmom "politika", u najširem smislu, shvatamo sve svesne društvene delatnosti koje teže postizanju određenih ciljeva¹⁸, a politiku suzbijanja kriminaliteta kao racionalnu i organizovanu delatnost usmerenu na suzbijanje kriminaliteta¹⁹ - preventivnim i represivnim merama, onda kaznenu politiku možemo odrediti kao racionalnu praktičnu delatnost sudova u primeni kazni i drugih krivičnih sankcija prema učiniocima krivičnih dela, tj. kao ukupnost izrečenih krivičnih sankcija od strane sudova u određenom vremenskom periodu i na određenoj teritoriji.²⁰ Cilj kaznene politike je da se primenom prinudnih mera, predviđenih u krivičnom zakonodavstvu, deluje u pravcu uspešnog suzbijanja kriminaliteta.²¹

¹⁶ O tome više: Nikolić D, Dimitrijević D, Nasilna smrt u Jugoslaviji 1950-2000, strane 188-191.

¹⁷ Peković N, Kaznena politika u Državnoj zajednici Srbija i Crna Gora i njen uticaj na prevenciju kriminaliteta, RKK, br. 2-3/2003, Beograd, strana 177.

¹⁸ Kraus B, Razvoj, karakteristike i osnovni problemi kaznene politike u Jugoslaviji, u: Problemi kaznene politike sudova, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1973. godina, strana 19.

¹⁹ Stojanović Z, Politika suzbijanja kriminaliteta, Novi Sad, 1991. godina, strana 14.

²⁰ Ibidem, strana 74.

²¹ Kraus B, op. cit, strana 19.

Posebnu pažnju, u vezi sa kaznenom politikom, obratićemo na dva pitanja. Prvo, kakva je kaznena politika sudova u odnosu na jedno od najtežih krivičnih dela u našem krivičnom zakonodavstvu i drugo, da li kazneni rasponi koji postoje u našem krivičnom zakonodavstvu ostavljaju dovoljno mogućnosti da se u postupku individualizacije izrekne srazmerna i pravedna krivična sankcija imajući u vidu konkretno učinjeno krivično delo i ličnost učinioca. Jasno je da kaznenu politiku pored zakonodavca vode i sudovi. Naime, zakonodavac je taj koji određuje osnovna opšta rešenja: koja se dela smatraju krivičnim delima, određuje krivične sankcije koje se mogu primeniti, maksimalne i minimalne mere pojedinih sankcija, tj. određuje vrste kazni i njihove najmanje i najveće mere. Sa druge strane je kaznena politika sudova koji imaju širok prostor za slobodno odlučivanje, kako u pogledu izbora vrste krivične sankcije, tako i u pogledu odmeravanja kazne.²² U sklopu jedinstvene kaznene politike koja se vodi u jednoj zemlji najznačajnije komponente su kaznena politika zakonodavca i kaznena politika sudova, koje treba da su međusobno usklađene i da se, na izvestan način, dopunjavaju.²³

Pre nego što se okrenemo efikasnosti krivičnih sankcija u suzbijanju krivičnog dela ubistva, na sadašnjem nivou razvoja, reći ćemo nešto o prvobitnim formama reagovanja na krivično delo ubistva.

Razvojem ljudskog društva napredovali su i najrazličitiji oblici reagovanja na štetne ispade. U početku se nije moglo govoriti o organizovanim aktivnostima u suzbijanju najrazličitijih delikata. To su bile, uglavnom, spontane reakcije pod velikim uticajem religije.

Tako, u početku se smatralo da prekršioce utvrđenog kodeksa ponašanja stiže kazna od prirodnih sila. U toj evoluciji sledeći korak je predstavljala mera proterivanja iz zajednice i krvna osveta. Interesantno je da su se neke od mera primitivne reakcije zadržale do danas. Tu, u prvom redu, mislimo na krvnu osvetu koja je još prisutna u nekim zaostalim područjima naše zemlje.

Formiranjem prvih robovlasničkih država postavljaju se i prve norme koje štite, uglavnom, robovlasnike, tj. njihove privilegije. Osnovne sankcije, ako se u to vreme može govoriti o krivičnim sankcijama, su talion, kompozicija ili otkupnina, smrtna i telesne kazne. Visina naknade se, uglavnom, zasnivala na sporazumu, običaju, a zavisila je i od pitanja kojoj klasi pripada žrtva ubistva. Ubistvo roba se smatralo za povredu imovine gospodareve, ali ako rob ubije nekoga čekala ga je smrtna kazna.²⁴ U doba carstva u Rimu su otmeni kažnjavani deportacijom (sa konfiskacijom), a neznatniji smrću.²⁵

Surovost kažnjavanja i arbitrnost u izricanju krivičnih sankcija biva oštro kritikovana od strane naprednih teoretičara u buržoaskom društvu. U tom periodu naročito je zapažen rad Č. Bekarije koji je kritikovao tadašnje kažnjavanje i zala-

²² Stojanović Z, Politika suzbijanja kriminaliteta, op. cit, strana 74.

²³ Đorđević M, Krivično zakonodavstvo i kaznena politika, u: Problemi kaznene politike sudova, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1973. godina, strana 16.

²⁴ Živanović T, Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije - poseban deo, op. cit, strana 30.

²⁵ Ibidem.

gao se da se kazne predviđaju samo zakonom i da kazna mora biti srazmerna vrsti i težini krivičnog dela. Do francuske buržoaske revolucije se pravna istorija ubistva svodi na istoriju raznih mučenja upotrebljivanih za izvršenje smrtne kazne za ubistvo.²⁶ Francuska Deklaracija o pravima čoveka i građanina iz 1789. godine sadrži izvesna načela o kažnjavanju prestupnika. Tako, u članu 6 Deklaracije predviđa se jednakost za sve građane bilo da se radi o njihovoj zaštiti ili kažnjavanju. Donošenjem ove Deklaracije označen je kraj feudalizma i početak kapitalizma.

Na ovom mestu sagledaćemo i kažnjavanje za krivična dela ubistva u današnjim modernim kapitalističkim zemljama.

Tako, u engleskom pravnom sistemu teško ubistvo (murder) povlači za sobom obaveznu kaznu doživotnog zatvora. Sudija nema pravo da menja ovu kaznu. On može samo, prilikom izricanja ove kazne, preporučiti da osuđeni treba da odleži određeni broj godina, npr. 20 godina pre nego što bi bio pušten. Interesantno je da državni sekretar može osloboditi osobu osuđenu na doživotni zatvor bilo kada u toku tog roka. Državni sekretar nije vezan preporukom sudije, mada se ističe da bi njeno nepoštovanje povećalo pritisak za vraćanje smrtne kazne, koja je ukinuta Zakonom o ubistvu (aboliciji smrtne kazne) 1965. godine.²⁷

Iz razloga što odluke o puštanju na slobodu učinilaca teških ubistava, pojedinih već nakon nekoliko godina, drugih nakon izuzetno dugog perioda provedenog u zatvoru, ili nekih koji nisu proveli ni dan u zatvoru, donose predstavnici izvršne vlasti, privatno, bez zastupnika zatvorenika, bez potrebe da se prethodno iznesu razlozi za to, bez mogućnosti žalbe i ponekad na političkoj osnovi bilo je predloga za .²⁸ Brojni naučnici i pravnici, uključujući i Odabrani Komitet za teška ubistva i doživotnu robiju Kuće Lordova, predlagali su da se kazna doživotnog zatvora zameni kaznom zatvora u maksimumu do doživotnog trajanja i da odluku o puštanju na slobodu donosi sud. Međutim, više uzastopnih vlada odbilo je takvu reformu.²⁹ Dakle, kada je osoba osuđena za teško ubistvo, sudija je vezan zakonom na izricanje kazne doživotnog zatvora. U slučaju postojanja nekih okolnosti koje dovode do kvalifikacije dela kao voluntary manslaughter (provokacija) sudija ima diskreciono pravo da izrekne bilo koju kaznu do maksimuma doživotnog zatvora. On tada može uzeti u obzir sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti i odmeriti kaznu koju smatra najadekvatnijom. Većina kazni za ovo ubistvo varira od dve do osam godina. Ukoliko sudija smatra da u nekom od tih slučajeva kazna ne bi bila prihvatljiva, on može da presudi potpuno oslobođenje od kazne.

U Americi, u pojedinim saveznim državama, i dalje postoji smrtna kazna. Tako, npr. Teksas pravi razliku između teškog ubistva za koji je zaprećena smrtna kazna i teškog ubistva za koje nije zaprećena smrtna kazna.³⁰ Slično i Montana

²⁶ Ibidem.

²⁷ Murder (Abolition of Death Penalty) Act 1965.

²⁸ Ashwort, A, Principles of Criminal Law, Oxford, University press, 1999, str. 266.

²⁹ Ibidem, str. 267.

³⁰ <http://www.capitol.state.tx.us/statutes/pe/pe0001900.html#top> skinuto dana 16.06.2005. godine

ističe da lice koje je proglašeno krivim za promišljeno ubistvo, kao najteži oblik ubistva, čeka smrtna kazna osim ako je ono mlađe od 18 godina.³¹ U većini američkih zemalja kazna za teško ubistvo je doživotni zatvor, a za privilegovano kazna varira od države do države. U Minesoti npr. kazna zatvora za manslaughter iznosi do najviše 15 godina.³²

U Kanadi svako ko učini teško ubistvo prvog ili drugog stepena biće osuđen na doživotnu robiju. Kako se u zakonu naglašava, to je minimalna kazna za ove teške oblike ubistva. Kada je u pitanju privilegovano ubistvo (manslaughter) pravi se razlika da li je u njegovom izvršenju korišćeno vatreno oružje ili ne. Ako je učinjeno uz upotrebu vatrene oružja, onda je kazna zatvor od minimum četiri godine do doživotnog zatvora, a u svim ostalim slučajevima zatvor do doživotnog bez naznačenja posebnog minimuma. Za čedomorstvo je propisana kazna zatvora do pet godina.³³

U Indiji lica osuđena za teško ubistvo mogu biti kažnjena smrtnom kaznom ili doživotnim zatvorom. Sudijama je prepušteno da izgrade sopstvene orjentire za izricanje jedne ili druge kazne. Zakon, takođe, ne propisuje minimalni period nakon koga oni koju su osuđeni na doživotni zatvor mogu podneti molbu za uslovni otpust. Vrhovni sud Indije je, da bi ograničio izricanje smrtne kazne, izgradio direktive po kojima se ova kazna može izricati samo u posebno gnusnim slučajevima.³⁴

Kada je reč o kazni za teško ubistvo u Australiji, iako sve države propisuju doživotni zatvor, uslovi za izricanje se razlikuju od suda do suda. Tako, Severna Teritorija, Kvinslend, Južna Australija, Tasmanija i Zapadna Australija propisuju obaveznu kaznu doživotnog zatvora za teško ubistvo (murder). Pored toga, u Kvinslendu sudija koji izriče presudu mora da propiše period tokom koga nije dozvoljena mogućnost uslovnog otpusta. On mora da bude bar 20 godina za višestruke ubice i specijalne povratnike. Države koje ne propisuju obaveznu kaznu doživotnog zatvora su: Glavna australijska teritorija, Novi Južni Vels i Viktorija. U Novom Južnom Velsu od suda se, npr. zahteva da izrekne doživotni zatvor "kada je stepen krivice tokom izvršenja krivičnog dela toliko visok da se interesu društva za odmazdu, kažnjavanje, zaštitu zajednice i zastrašivanje može izaći u susret isključivo izricanjem takve kazne".³⁵

Od evropskih kontinentalnih zemalja posebno je interesantan Krivični zakonik Švajcarske, koji prema francuskoj tradiciji, pravi razliku između tri vrste kazne lišenja slobode. To su: pokajnički zatvor (Zuchthaus), zatvor (Gefängnis), i zadržavanje, pritvor (Haft). Za teško ubistvo (mord) propisan je pokajnički zat-

³¹ <http://www.buffalo.edu/law/bclc/resource.htm> skinuto dana 16.06.2005. godine

³² <http://www.revisor.leg.state.mn.us/stats/609/185.html> skinuto dana 16.06.2005. godine

³³ <http://laws.justice.gc.ca/en/C-46/41234.html> skinuto dana 23.06.2005. godine

³⁴ Yeo, S; Canadian, Indian and Australian Perspectives on Murder: A Comparative Study, in The Law of Homicide, Provocation and Self-Defence: Canadian, Australian and other Asia-Pacific Perspectives, Center for Asia-Pacific Initiatives, Canada, 2000, strana 30.

³⁵ Ibidem.

vor (strogi zatvor) od najmanje deset godina ili doživotni zatvor. Obično ubistvo je zaprećeno pokajničkim zatvorom od najmanje pet godina. Ubistvo na mah se kažnjava pokajničkim zatvorom (Zuchthaus) do najviše deset godina ili zatvorom (Gefängis) od jedne do pet godina. Ubistvo na zahtev se kažnjava zatvorom (Gefängis) bez naznačenja posebnog minimuma ili maksimuma. Isti je slučaj i sa čedomorstvom. U tom slučaju uzima se u obzir opšti minimum i maksimum zatvora (Gefängis), a to je tri dana do tri godine. Pokajnički zatvor (Zuchthaus) predstavlja najtežu kaznu lišenja slobode koja se može izreći u trajanju od jedne do dvadeset godina i, tamo gde je izričito propisano, u doživotnom trajanju. Nehatno ubistvo se kažnjava kaznom zatvora (Gefängis) ili novčanom kaznom. I u ovom slučaju maksimum kazne zatvora je tri godine, a novčane kazne 40 000 švajcarskih franaka.

Doživotna kazna u strogom, pokajničkom zatvoru je najteža kazna krivičnog zakonika Švajcarske. Ona sme da se primeni samo tamo gde je zakon izričito predviđa. Kod teškog ubistva je alternativno predviđena uz strogi zatvor od najmanje 10 godina. Ustavno-pravna problematika kazne doživotnog lišavanja slobode je rešena institucijom uslovnog puštanja posle 15 godina trajanja kazne. Uslovno puštanje dolazi u obzir najranije nakon 15 godina. Ispitivanje uslova puštanja trba da se vrši službenim putem i blagovremeno, da bi odluka bila doneta pre isteka 15 godina. To je neophodno već zbog toga što puštanje mora blagovremeno da se pripremi. Osim toga, onaj na koga se to odnosi treba da ima mogućnost da u slučaju negativne odluke može da iskoristi pravna sredstva. Protiv odbijanja prevremenog otpuštanja može da se uloži žalba Saveznom sudu.³⁶

U Krivičnom zakoniku Nemačke umorstvo je zaprećeno doživotnim zatvorom, ubistvo zatvorom od najmanje pet godina, ubistvo na zahtev i ubistvo na mah zatvorom od šest meseci do pet godina i nehatno ubistvo lišavanjem slobode do pet godina ili novčanom kaznom.³⁷

Austrijanci za ubistvo propisuju alternativno kaznu lišenja slobode od deset do dvadeset godina ili doživotni zatvor. Ubistvo na mah se nešto strožije kažnjava u odnosu na KZ Nemačke, lišavanjem slobode od pet do deset godina, ubistvo po zahtevu lišavanjem slobode od šest meseci do pet godina, ubistvo deteta pri porođaju zatvorom od jedne do pet godina i ubistvo iz nehata zatvorom do jedne godine.³⁸

Švedani teško ubistvo kažnjavaju zatvorom od deset godina ili doživotnom robijom. Ako se radi o običnom ubistvu izriče se zatvor od šest do deset godina, za čedomorstvo do šest godina i za nehatno ubistvo zaprećena kazna je zatvor do dve godine, a ako je delo sitno, novčana kazna. U slučaju da je delo teško, izreći će se zatvor od šest meseci do šest godina.

³⁶ Schubarth, M; Kommentar zum schweizerischen Strafrecht, Besonderer Teil, Bern: Verlag Stämpfli & Cie AG, 1982, str. 44.

³⁷ Krivični zakonik Savezne Republike Nemačke sa uvodnim zakonom za Krivični zakonik i Vojno-krivičnim zakonom, Centar marketing, Beograd, 1998. godina.

³⁸ STRAFGESETZBUCH – Austria, JGG 1988. UNDSSTG Nov. 1989, Wien 1989.

Norveški zakonodavac za obično ubistvo propisuje zatvor od najmanje šest godina. Ukoliko su ispunjene kvalifikatorne okolnosti koje zakonodavac propisuje zatvor se izriče u trajanju do najviše dvadeset jedne godine. Za ubistvo deteta pri porođaju je zaprećena kazna od jedne do osam godina, a ako je učinjeno pod posebno otežavajućim okolnostima do dvanaest godina. Nehatno ubistvo se kažnjava zatvorom do tri godine, a ako je učinjeno pod posebno otežavajućim okolnostima do šest godina.³⁹

Posmatrajući uporedno pravo uočavamo da kažnjavanje ubistva pokazuje velike oscilacije. Negde se počinje sa smrtnom kaznom, negde sa doživotnim zatvorom, a u nekim zakonodavstvima završava se, čak, i sa novčanom kaznom (ubistvo iz nehata). Ovim pregledom obuhvatili smo samo neka značajnija krivična zakonodavstva.

3. KAŽNJAVANJE ZA KRIVIČNO DELO UBISTVA U NAŠOJ ZEMLJI

Na kraju izlaganja u ovom delu hteli bismo da ukažemo na neka pitanja veza na za kažnjavanje ubistava kod nas. Pri tome ćemo obratiti pažnju i na zakonodavnu kaznenu politiku i na sudsku kaznenu politiku.

Kaznena politika krivičnog zakonodavstva, u širem smislu, označava sve zakonske odredbe ove grane prava. I samo određivanje krivičnih dela, kao i uslova za odgovornost i primenu krivičnih sankcija prema učiniocima krivičnih dela izraz je određene kaznene politike zakonodavstva.⁴⁰ U užem smislu, ona se izražava u sledećem: 1) u određivanju sistema krivičnih sankcija; 2) u određivanju maksimalne i minimalne mere za pojedine krivične sankcije; 3) u određivanju uslova za primenu pojedinih vrsta krivičnih sankcija; 4) u određivanju pravila za odmeravanje sankcija; 5) u određivanju pravila za zamenu ili prestanak primene sankcija; 6) u određivanju uslova za oslobodenje od sankcije; 7) u regulisanju zastarelosti krivičnog gonjenja; 8) u regulisanju davanja pomilovanja i 9) u regulisanju i davanju amnestije.⁴¹

Zakonodavac u Srbiji kao osnovnu sankciju za krivična dela ubistva predviđa kaznu lišenja slobode. Pri tome, jasno je da krivica i opasnost učinioca nije uvek podjednaka. Ne ulazeći na ovom mestu u rasprave oko svrhe i cilja kazne želimo samo ukratko da odgovorimo da li je kazna lišenja slobode najpodesnija za krivična dela ubistva. Ona je, svakako, najvažnija kazna u našem sistemu krivičnih sankcija, a s obzirom da nema nijednog krivičnog dela koje je po svojim posledicama opasnije, jasno je i da je ona najcelishodnija. Ona omogućava, s obzirom na razlike koje postoje kod pojedinih vrsta krivičnih dela ubistva, u postupku odmeravanja, uz primenu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, veliku postupnost i diferenciranje.

³⁹ The General Civil Penal Code, Act of 22. May 1902. No. 10 with subsequent amendments, the latest made by Act of 1 July 1994 No. 50, Norwegian Ministry of Justice, 1995.

⁴⁰ Đorđević M, Krivično zakonodavstvo i kaznena politika, JRKK, br. 1-2/1986, strana 135.

⁴¹ Ibidem.

Posmatrajući razne vrste ubistava utvrđujemo da njegovu najtežu formu predstavljaju kvalifikovana ubistva za koja, kao što smo videli, mnogobrojni moderni krivični zakonic predviđaju doživotne robije. Naš zakonodavac se opredelio za zatvor od najmanje deset godina ili zatvor od trideset do četrdeset godina. Do 31. decembra 2005. godine za teška ubistva je bila zaprećena kazna zatvora od najmanje deset godina ili zatvor od četrdeset godina. Ističemo da i našem krivičnom zakonodavstvu nije bila strana smrtna kazna koja je egzistirala u našem zakonodavstvu sve do 2002. godine (Službeni glasnik br. 10/2002). Ona je bila propisana alternativno, uz kaznu zatvora od najmanje deset godina za teška ubistva i teške slučajeve razbojništva i razbojničke krađe (ako je pri njihovom izvršenju neko lice sa umišljajem lišeno života).

Kratko ćemo se osvrnuti na smrtnu kaznu u meri u kojoj je to neophodno za naše istraživanje. Naime, o smrtnoj kazni vodi se rasprava decenijama, pa nećemo pogrešiti ako kažemo da su poslednja dva veka svedoci raznih prepirki na temu da li smrtna kazna treba da postoji ili ne u krivičnom zakonodavstvu. Ustav Srbije, u skladu sa Evropskom Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, odnosno njenim protokolom br. 13, ističe da u Srbiji nema smrtno kazne. Prevagnuli su, opravdano, razlozi protiv smrtno kazne koji su zaista brojni. Navešćemo samo neke od njih. Prvo, tu je problematika *izvršenja smrtno kazne*, koja je povezana sa brutalnošću i koja je nepodnošljiva društvenom biću koje teži miru i ljudskosti. Protiv smrtno kazne govori i mogućnost *sudske zablude*. Doduše, nije ni kazna lišenja slobode imuna od sudske zablude. Problem sudske zablude se zaoštava kod smrtno kazne iz dva razloga. Prvo, nakon njenog izvršenja je razjašnjenje sudske zablude puno teže, pošto osuđeni ne može više da se zalaže za obnovu svog postupka i ne može da ukaže na greške u svom postupku. Osim toga, kod nepravedno izrečene kazne lišenja slobode, puštanje na slobodu je delimično moguća korekcija, za koju nema mesta kod smrtno kazne. Da takve sudske zablude uvek iznova mogu da se jave, pokazuje slučaj ubistva Gross. Gross je 1959. g. osuđen od strane porotnog suda Argau zbog ubistva na doživotnu kaznionicu. Međutim, 1971. godine ta presuda je ukinuta. Da je Gross osuđen na smrtno kaznu, ne bi moglo da dođe do obnove, u svakom slučaju ispravka ne bi bila moguća.⁴² Smrtna kazna bi mogla da bude *kontraproduktivna upravo za borbu protiv nasilnih i terorističkih dela*. Izvršilac koji računa sa tim da ga očekuje smrtna kazna još će se sa manje kočnica latiti oružja. Takođe je sporno da li država može da se zalaže za zabranu ubistva, kada za sebe samu predviđa izuzetak. Osim toga, postoji bojazan da smrtna kazna može da bude *zloupotrebljena protiv manjine*. Tako je u Sjedinjenim Američkim Državama od 1930-1957. g. pogubljeno 3568 ljudi osuđenih na smrtno kaznu, od čega je Crnaca bilo 53,6%. Kod pogubljenih zbog silovanja učešće Crnaca je iznosilo čak 89,5%. Jedno istraživanje u vezi pomilovanja je pokazalo da je od 439 ubica crnaca pomilovano samo 6% a kod belaca, naprotiv,

⁴² Schubarth, M, Kommentar zum schweizerischen Strafrecht, Besonderer Teil, op. cit, strana 42.

17%. Učešće Crnaca u američkoj populaciji iznosi samo oko 10%.⁴³ Država koja ozbiljno pledira da je demokratska, moderna i humana mora da se založi za ukidanje smrtnih kazni ne samo u svojoj zemlji, nego i u drugima, u meri u kojoj je to moguće. Život čoveka je, ipak, najdragocenije i najskupocenije društveno dobro. Takođe, odavno je potvrđeno da smrtna kazna nema veće generalno preventivno dejstvo od vremenske kazne lišavanja slobode.

Radi lakše preglednosti izložićemo, putem tabele, propisane kazne za krivična dela ubistva u Republici Srbiji imajući u vidu izmene i dopune našeg krivičnog zakonodavstva u poslednjih nekoliko godina.

Tabela br. 1

OBLIK	Krivični zakonik Srbije	Krivični zakon Srbije (od marta 2002. godine)	Krivični zakon Srbije (do marta 2002. godine)
Obično ubistvo	od 5 do 15 god.	zatvor najmanje 5 god.	zatvor najmanje 5 god.
Teška ubistva	najmanje 10 ili zatvor od 30 do 40 god.	najmanje 10 ili zatvor od 40 god	najmanje 10 ili smrtna kazna
Ubistvo na mah	od 1 do 8 god.	od 1 do 10 god.	od 1 do 10 god.
Ubistvo deteta pri porođaju	od 6 meseci do 5 god.	od 3 meseca do 3 god.	od 3 meseca do 3 god.
Nehatno lišenje života	od 6 meseci do 5 god.	od 6 meseci do 5 god.	od 6 meseci do 5 god.
Lišenje života iz samilosti	od 6 meseci do 5 god.	-----	-----

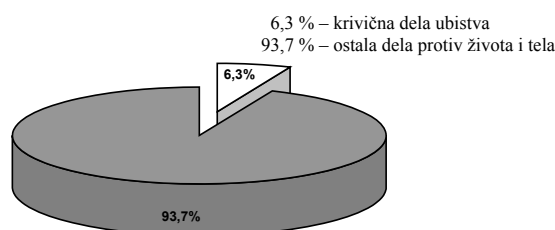
Posle ove tabele stavićemo još nekoliko napomena. Prvo, u vreme kada je bila alternativno propisana smrtna kazna sa kaznom zatvora od najmanje deset godina za teška ubistva, umesto nje se, po tadašnjem članu 2a st. 4 KZ RS, mogla izreći kazna zatvora od dvadeset godina. I drugo, opšti maksimum kazne zatvora iznosio je tada petnaest godina. Ove napomene su nam važne da bismo što preciznije sagledali kaznenu politiku sudova u domenu kažnjavanja najtežeg delikta nasilja.

Prelazeći na prikaz podataka u vezi sa kaznenom politikom sudova u Republici Srbiji ističemo da se materijali koje smo koristili odnose na krivična dela protiv života i tela, tj. ubistva u Srbiji u periodu od 1993. do 2002. godine. Ovaj vremenski razmak smatramo dovoljno dugim da bismo mogli utvrditi određene tendencije. Kao početnu godinu posmatranja uzeli smo 1993. godinu, a kao završnu 2002. godinu. Za naše istraživanje je naročito važno istaći da 1993. godina predstavlja godinu enormne inflacije i pada životnog standarda građana što je sve uticalo na povećano vršenje krivičnih dela sa elementom nasilja. Tu su i druge objektivne okolnosti koje utiču na nagli porast izvršenja krivičnih dela ubistva. Naime, kao

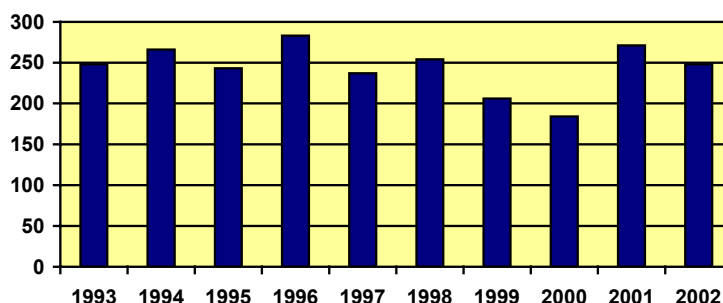
⁴³ Ibidem.

posledica ratnih dejstava u dve bivše republike SFRJ - Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, i usled ratnih dejstava u Srbiji na Kosovu došlo je do značajnih promena. Prva promena se ogleda u stanovništvu koje živi na teritoriji Srbije (nekoliko stotina hiljada izbeglica iz BiH i Hrvatske, kao i sa Kosova i Metohije potražile su utočište na užem području Srbije), a druga se tiče velike količine vatrenog oružja koje se našlo u posedu građana. Sve su to činjenice koje su pogodovale i uticale na kretanje krivičnih dela ubistva. Takođe, napominjemo da se svi podaci koje iznosimo od 1999. godine više ne odnose na teritoriju Kosova i Metohije.

Pre nego što utvrdimo da li je kaznena politika sudova, kada su u pitanju krivična dela ubistva, bila blaga, adekvatna ili oštra prikazaćemo brojno stanje i kretanje osuđenih lica za krivična dela ubistva u odnosu na krivična dela protiv života i tela u periodu od 1993 - 2002. godine. U pomenutom periodu, od 1993 - 2002. godine, u Srbiji je ukupno osuđeno 357.439 lica. Od toga, 38.693 lica za dela protiv života i tela, a 2.440 lica za krivična dela ubistva. To znači da ubistva u masi celokupnog kriminaliteta, u posmatranom periodu, čine 0,68 %, ili, u odnosu na dela protiv života i tela, 6,3 % (vidi sliku 1).

Slika br.1

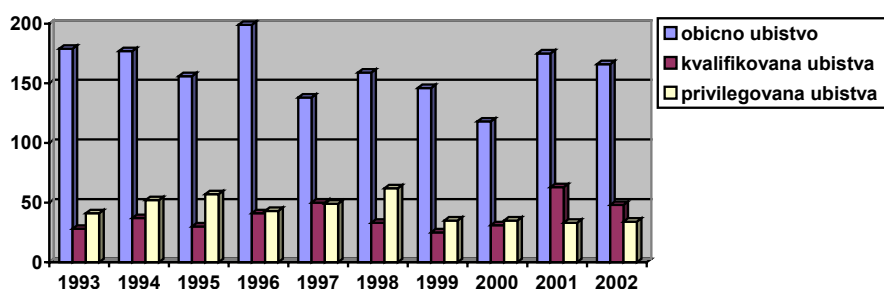
Slika br. 2 – Osuđena punoletna lica za krivična dela ubistva u periodu 1993 - 2002. godina

Već letimičan pogled na sliku br. 2, pokazuje da krivična dela ubistva nisu pokazivala neke velike oscilacije u deceniji koju smo posmatrali. Prve, 1993. godine osuđeno je 248, 1994. godine 266, 1995. godine 243, 1996. godine 283, 1997.

godine 237, 1998. godine 254, 1999. godine 206, 2000. godine 184, 2001. godine 271 i 2002. godine 248 lica. Po broju osuđenih izdvajaju se 1996. i 2001. kada je taj broj nešto veći u odnosu na ostale posmatrane godine. Generalno, posmatrajući sve oblike krivičnog dela ubistva u celini, možemo zaključiti da značajnijih kolebanja nema, odnosno ne uočavamo neku stalnu tendenciju povećanja, odnosno smanjenja osuđivanosti za posmatrana dela. Prisustvo malih brojeva ne omogućava uočavanje određenog trenda i karakteristika. Ali, ako se umesto posmatranja svih ubistava u celini, fokusiramo na samo teška, ili samo obična ubistva, uočavamo nekoliko odstupanja od ujednačenosti koju smo konstatovali.

Osuđena lica za krivično delo običnog ubistva, ukupno njih 1613, čine 66,1 % svih osuđenih lica za sve oblike krivičnog dela ubistva u periodu 1993 - 2002. Za ubistvo na svirep ili podmukao način osuđeno je 156 lica, što je 6,39 %, za ubistvo pri bezobzirnom nasilničkom ponašanju 51 lice, što je 2,09 %, za ubistvo kojim se sa umišljajem dovodi u opasnost život još nekog lica 5 osoba, što je 0,2 %, za teška ubistva prema pobudama izvršenja (iz koristoljublja, radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog dela, iz krvne ili bezobzirne osvete, ili iz drugih niskih pobuda) osuđeno je 102 lica, što je 4,18 %, za ubistvo službenog ili vojnog lica 5 lica, što je 0,2 %, za ubistvo više lica 67 osoba, što je 2,75 %, za ubistvo na mah 151 lice, što je 6,18 %, za ubistvo iz nehata 188 lica, što je 7,7 % i za ubistvo deteta pri porođaju 102 lica, što je 4,18 %.

Odnos između osuđenih lica za obično ubistvo, teška ubistva i privilegovana ubistva pokazaćemo i putem sledeće slike.

Slika br. 3

Dakle, u posmatranom periodu, od 2.440 osuđenih lica za sve oblike krivičnog dela ubistva, prednjače učinioci običnih ubistava – čak 1613 lica, što je 66,1 %. Za teška ubistva osuđeno je ukupno 386 lica, što iznosi 15,81 %, a za privilegovana 441 osoba, na šta otpada 18,07 % od ukupno broja. U slučajevima teškog ubistva bili su zastupljeni svi oblici koje zakon predviđa. Po malom broju zastupljenosti izdvaja se ubistvo kojim se sa umišljajem dovodi u opasnost život još nekog lica, svega 5 slučajeva za deset godina, i ubistvo službenog ili vojnog lica,

takođe, samo 5 slučajeva. Interesantno je da je zakonodavac kod krivičnog dela ubistva službenog ili vojnog lica u Krivičnom zakoniku Srbije proširio kriminalnu zonu i obuhvatio i druga lica pri vršenju službene dužnosti, a ne samo pri vršenju poslova državne ili javne bezbednosti ili dužnosti čuvanja javnog reda, hvatanja učinioa krivičnog dela ili čuvanja lica lišenog slobode. Da li će se u narednom periodu taj broj promeniti u pravcu njegovog povećanja ili će, naprotiv, ovo pooštavanje represije uticati na njihovo smanjenje ostaje nam da vidimo.

Inače, analizirajući navedeni period, u 2001. godini je doneto najviše odluka za teško ubistvo, čak 63, što je duplo više nego u 2000. godini kada je taj broj iznosio 31. Uopšte, posmatrajući četvorogodišnji period od 1999. do 2002. godine, teško je ne primetiti da je u toku 2001. i 2002. godine doneto duplo više osuđujućih presuda za teška ubistva (ukupno 111), nego u toku 1999. i 2000. godine (ukupno 56). Slična slika postoji i kada su u pitanju obična ubistva, samo što je ta razlika za nijansu manja (period 1999 - 2000. godina - 264 obična ubistva i period 2001 - 2002. godina 41).

Krivična dela ubistva spadaju u kategoriju najtežih i najopasnijih krivičnih dela pa su za njih i propisane "stroge" kazne, kao što smo to videli u tabeli br. 1. Retributivno-represivna uloga kazne i njena podobnost da izrazi društvenu osudu učinioa krivičnog dela, putem socijalno-etičkog prekora, omogućuje proizvođenje potrebnog preventivnog dejstva i ostvarivanje funkcije specijalne i generalne prevencije, a zbog ostvarivanja opšte svrhe kažnjavanja i suzbijanja društveno opasnih delatnosti. Upravo zbog takvog cilja kazne, i pored njene retributivne prirode, u nedostatku drugih oprobanih i verifikovanih sredstava, ona predstavlja potrebu čijih se usluga naše društvo na ovom stepenu razvitka ne može odreći.⁴⁴ Ovo što je rečeno još više važi kada je u pitanju krivično delo ubistva, odnosno njegove kvalifikovane i privilegovane forme.

Ima primedbi od strane javnog mnjenja da se za ova krivična dela izriču blage kazne. Javnost pokazuje veliku netrpeljivost već prema samoj činjenici da se ova krivična dela pojavljuju u našoj sredini. Zbog toga se traži maksimalna efikasnost u suzbijanju ovih pojava. Sigurno je da su ova krivična dela jedan od najtežih delikata u prošlosti, samo su se vremenom, što je prirodno, izmenile istorijske prilike, ubistva su evoluirala, što je sve dovelo do velike osetljivosti javnosti na tu pojavu.

Sumirajući ovaj deo rasprave o ubistvu, možemo izvesti nekoliko zaključaka. Prvo, sudovi iziču relativno strožije kazne za ubistva, nego za ostala krivična dela. Naime, jedino se kod krivičnog dela ubistva, što je u praksi dobro poznato, izrečene kazne približavaju maksimumu. U periodu 1993 - 2002. godina izrečeno je ukupno 1.968 kazni lišenja slobode za obična i teška ubistva, ili 98,44 % od ukupno izrečenih sankcija u tom periodu.⁴⁵ Od toga najviše kazni zatvora u trajanju od

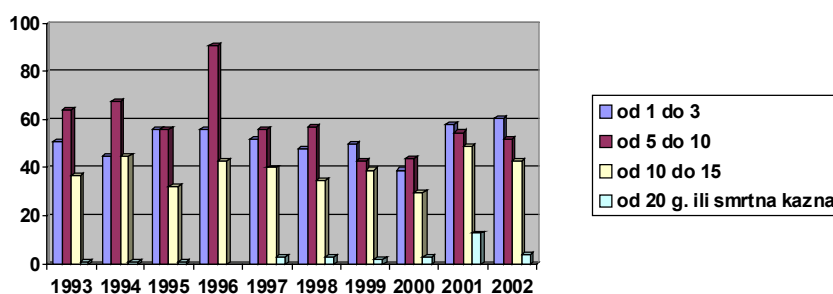
⁴⁴ Đorđević M, Osnovne karakteristike novog Krivičnog zakona SFRJ sa stanovišta primene u praksi, JRKK, br. 2/1977, strana 38.

⁴⁵ Za period 1993 - 2002. godina, za obično i teška ubistva, ukupno je izrečeno 1999 različitih sankcija. Najveći broj je kazni lišenja slobode, ukupno 1968. Kazna zatvora do 6 meseci izrečena je u jednom slučaju, od 6 meseci do 1 godine u 222 slučaja, od 1 godine do 3 godine u 516 slučaja, od 3

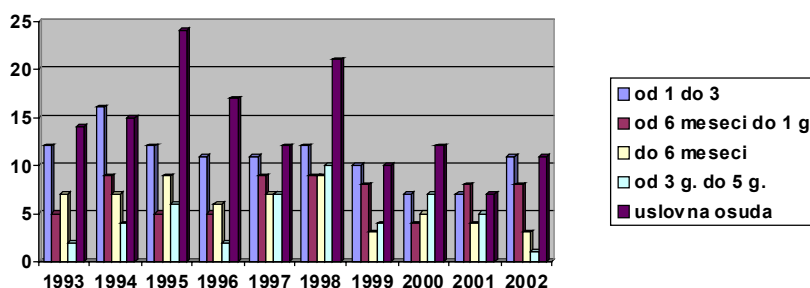
5 do 10 godina ili 29,77 %. Potom slede lišenja slobode u trajanju od 1 do 3 godine ili 26,21 %. Najstrožije kazne, u trajanju preko 10 godina, izrečene su u 22,11% slučajeva. Od toga 1,57 % odlazi na kaznu zatvora od 20 godina i na dve smrtno kazne. Kada je u pitanju najteža, smrtna kazna, ističemo da se prva osuđujuća presuda kojom je izrečena smrtna kazna odnosila na ubistvo iz koristoljublja, a druga iz 2001. godine na ubistvo više lica. Uslovna osuda čini 0,85 % slučajeva.

Kod privilegovanih ubistava slika je nešto drugačija.⁴⁶ Od ukupnog broja osuđenih lica za lakše oblike ubistva kojih je u periodu 1993 – 2002 bilo 441, na uslovnu osudu odlazi 32,46 %, a na kaznu ztvora 67,12 %. Najviše je zastupljena kazna lišenja slobode od 1 do 3 godine, ili 24,71 %. Potom sledi zatvor od 6 meseci do 1 godine, ili 15,87 %. Zatvor do 6 meseci je izrečen u 13,6 % slučajeva, a zatvor od 3 do 5 godina u 10,88 % slučajeva.

Iznete podatke prikazaćemo uz pomoć sledećih grafikona.

Slika br. 4 – Teška ubistva (izrečene kazne)

Slika br. 5 – Privilegovana ubistva (izrečene sankcije)

do 5 godina u 207 slučajeva, preko 5 godina u 586 slučajeva, od 10 do 15 godina u 394 slučajeva, od 15 godina u 11 slučajeva, od 20 godina zatvora u 29 slučajeva, smrtna kazna u 2 slučajeva, uslovna osuda u 17 slučajeva, vaspitne mere u 3 slučajeva i, na kraju, proglašeno je krivim, a oslobođeno od kazne 11.

⁴⁶ Za period 1993 - 2002. godina, za privilegovana ubistva ukupno je izrečena 441 sankcija. Najveći je broj kazni lišenja slobode, ukupno 296. Kazna zatvora do 6 meseci izrečena je u 60 slučajeva, od 6 meseci do 1 godine u 70 slučajeva, od 1 godine do 3 godine u 109 slučajeva, od 3 do 5 godina u 48 slučajeva, preko 5 godina u 9 slučajeva, uslovna osuda u 143 slučajeva i, na kraju, proglašeno je krivim, a oslobođeno od kazne dvoje.

Moramo reći da nam je, u vezi sa kaznenom politikom, pažnju privukla relativno visoka stopa primene uslovne osude (vidi sliku br. 5) za privilegovana ubistva. Ona čak 1995, 1996, 1997, 1998. i 2000. godine dominira u odnosu na ostale sankcije. Najviše uslovnih osuda je izrečeno 1995. godine, čak 24 od 57 izrečenih sankcija za privilegovana ubistva u toj godini, što je 42,1%.

ZAKLJUČAK

Ovaj uvid u kaznenu politiku zakonodavca i sudova kod jednog od najtežih delikata koje čovečanstvo sreće treba da nam ukaže da li je i u kojoj meri prvo zakonodavac uspešno postavio okvire i usmerenja kaznenoj politici sudova i da li su pravosudni organi svoju značajnu ulogu koju imaju u primeni zakonskih rešenja u praksi, zadovoljavajuće obavili. Svakako, zakonodavna i sudska vlast treba da deluju sinhronizovano i da se međusobno dopunjuju.

Nama se čini da su kazne koje su bile zaprećene Krivičnim zakonom Srbije odgovarale težini i opasnosti krivičnog dela ubistva. Krivični zakonik Srbije je otišao i korak dalje jer je omogućio odmeravanje kazne za teška ubistva i u rasponu od 30 do 40 godina, što ranije nije bio slučaj. Zakonodavna kaznena politika je, očigledno, prolazila poslednjih godina kroz dinamičnu fazu. Već smo ranije pomenuli da je uvođenje novih kvalifikovanih ubistava značilo poštovanje represije. Da li će i u kojoj meri to uticati na smanjenje ovog teškog delikta nasilja?

Kaznena politika sudova je, po našem mišljenju, u priličnoj meri usklađena sa namerom zakonodavca koja se izražava kroz propisane kazne za ova dela. U strukturi kazni izrečenih za obična i teška ubistva dominiraju kazne od 5 do 10 godina zatvora. Za njima ne zaostaju ni kazne koje su blizu (u to vreme) propisanom maksimumu od 15 godina zatvora, pa čak i u određenom, doduše, manjem broju kazne od 20 godina zatvora. Sve to govori u prilog tvrdnji da je kaznena politika sudova u domenu kažnjavanja učinilaca krivičnih dela ubistva usklađena sa intencijom zakonodavca izraženom kroz propisane raspone kazni za ovo delo.

LITERATURA:

1. Ashwort, A. (1999), *Principles of Criminal Law*. Oxford: University press.
2. Đorđević M. (1973), Krivično zakonodavstvo i kaznena politika, *Zbornik radova Problemi kaznene politike sudova*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
3. Đorđević M. (1977), Osnovne karakteristike novog Krivičnog zakona SFRJ sa stanovišta primene u praksi, *JRKK*, 2, 15-35.
4. Kraus B. (1973), Razvoj, karakteristike i osnovni problemi kaznene politike u Jugoslaviji, *Zbornik radova Problemi kaznene politike sudova*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 19-51.

5. Lazarević Lj. (2000), Ubistva u jugoslovenskom krivičnom zakonodavstvu-de lege lata i de lege ferenda, *Zbornik radova Neka praktična pitanja kaznenog zakonodavstva Jugoslavije*, Budva: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
6. Nikolić D, Dimitrijević D.(2002), *Nasilna smrt u Jugoslaviji 1950-2000*, Beograd:
7. Peković N. (2003), Kaznena politika u Državnoj zajednici Srbija i Crna Gora i njen uticaj na prevenciju kriminaliteta, *RKK*, 2-3, 175-189.
8. Radulović Lj. (1999), *Kriminalna politika*, Beograd: Pravni fakultet.
9. Stojanović Z. (1991), *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Novi Sad: Pravni fakultet.
10. Schubarth, M. (1982), *Kommentar zum schweizerischen Strafrecht*, Besonderer Teil, Bern: Verlag Stämpfli& Cie AG.
11. Schönke, A. Schröder, H. (2001), *Strafgesetzbuch, Kommentar*, München: Verlag C.H. Beck.
12. Yeo, S. (2000), Canadian, Indian and Australian Perspectives on Murder: A Comparative Study, *The Law of Homicide, Provocation and Self-Defence: Canadian, Australian and other Asia-Pacific Perspectives*, Canada: Center for Asia-Pacific Initiatives.
13. Živanović T. (1938), *Osnovi krivičnog prava Kraljevine Jugoslavije - poseban deo*, Beograd: Štamparija "Gundulić".

PREVENTION AND SUPPRESSION OF CRIMINAL HOMICIDE

Dragana Kolarić, PhD
Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Summary: Among all criminal offences, criminal homicide is thought to be one of the most serious. It includes deprivation of the most fundamental, the most elementary and the most important human right, i. e. right to life. Today there is no criminal legislation that is not protecting this man's good as the most valuable. By each criminal homicide our humanity is deprived of one member of its community, and the man is deprived of his life, which is an irreparable harm. Therefore, special attention is paid to criminal homicide in the theory of criminal law as well as in legislation and in practice.

Studying the penal policy concerning these crimes, we tried to find out characteristics and tendencies of the penal policy of courts during their proceedings as well as type and amount of imposed criminal penalties. We are not going to ignore here the importance that prevention, general and special, could have in suppression of this type of crime.

Studying the penal policy concerning these crimes was supported by data of the Institute for Statistics of the Republic of Serbia. We used data concerning crimes against persons in Serbia from 1993 to 2002. This period was considered long enough to establish some tendencies of penal policy.